

УДК 330.341.1

JEL Classification: O10, O16

Михайло Лучко¹,
Леонід Савчук²

¹ Тернопільський національний економічний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020

e-mail: m_luchko@ukr.net

д.е.н., проф., зав. кафедри обліку в бюджетній та соціальній сфері

² Тернопільський національний економічний університет,
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020

к.е.н., доц., кафедра обліку в бюджетній та соціальній сфері

ДИНАМІКА ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Піднімаються проблеми забезпечення інноваційного спрямування економічного розвитку національної економіки. Сучасний стан економічної системи країни характеризується як вкрай депресивний та глибоко стагнаційний. Впродовж всього періоду існування Української держави відбувається перманентне нищення економічного потенціалу країни, з яскраво вираженим домінуванням рентної моделі функціонування бізнесу.

В описаних умовах переведення вітчизняної економіки на інноваційний вектор розвитку є нагальною вимогою часу. Парадокс полягає в тому, що даний постулат визнається практично всіма зацікавленими особами – насамперед владними структурами, бізнес-середовищем, законодавчими та виконавчими інститутами, політичними угрупованнями, науковцями. Однак на практиці для реалізації інноваційного механізму розвитку умови не те що гальмуються – вони взагалі відкидаються як несумісні з пануючою в суспільстві і бізнесі доктриною рентної економіки.

Проведений авторами аналіз дав можливість окреслити та узагальнити основні перепони на шляху інноваційного розвитку бізнесу. Зокрема, найбільш суттєвими загальнодержавними чинниками є корупція у верхніх ешелонах влади, бюрократія, втручання влади у справи бізнесу, недосконалість законодавчої бази, політична та економічна криза та нестабільність в країні.

Логічним продовженням проведеного аналізу є напрацювання рекомендацій щодо забезпечення інноваційного спрямування розвитку національної економіки. Найбільш нагальними і важливими з-поміж інших, зокрема, є забезпечення зростання сукупного споживчого попиту в комплексі його складових, – як населення, так і держави. Політика державних витрат є основним чинником економічного зростання, однак в повній мірі дана функція може бути реалізована лише за умови пріоритетності розв'язання власне економічних завдань, і насамперед інноваційного характеру. Важливим важелем також є вдосконалення податкової політики, зокрема послаблення податкового тиску на малий і частково середній бізнес, що спричинить позитивні зрушення і в соціальному плані, забезпечивши зростання питомої ваги і ролі середнього класу.

Реформування економічних відносин в суспільстві повинно мати інституційний характер, з тим щоб запустити глибинні механізми переведення національного бізнесу на модель інноваційного розвитку.

Ключові слова: економічна система, стагнація економіки, фіскальна політика, інноваційна діяльність, споживний попит.

**Mykhaylo Luchko¹,
Leonid Savchuk²**

¹ Ternopil National Economic University,
11 Lvivska Str., Ternopil, 46020, Ukraine
e-mail: m_luchko@ukr.net

Dr., Prof., Head of the Department Accounting in the Public and Social Sector

² Ternopil National Economic University,
11 Lvivska Str., Ternopil, 46020, Ukraine
e-mail: m_luchko@ukr.net

Ph.D., Assoc. Prof., Department Accounting in the Public and Social Sector

DYNAMICS OF INVESTMENT-DRIVEN AND INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE: REALITIES AND PERSPECTIVES

Abstract. *The problems of providing the innovative direction of the national economy development are brought up. The present state of economic system of the country is characterized as deeply depressive and stagnated. Since the Ukraine has existed as an independent state the permanent elimination of the country economic potential is taking place, with the distinct dominance of rent model in business functioning.*

Under the above-described conditions the national economy transition towards innovative development is quite urgent. Paradox is in the fact that this principle is acknowledged practically by all sides concerned – first of all, bodies of power, business environment, legislative and executive institutions, political parties, scientists. Nevertheless, in practice the conditions for implementation of the innovative mechanism of development are not only put brakes on, but considered as conflicting with the dominant in society and business rent economy doctrine.

Our analysis made possible to define and summarize main obstacles on the way to innovative business development. Corruption in the top power bodies, their intervention into business activity, bureaucracy, legal basis imperfection, political and economic crisis, fragile situation in the country are the most important federal deterrents, in particular.

Thus, developing the recommendations to provide the innovative growth of national economy is the follow-up of the given analysis. The most essential and common among the others is providing the increase of consumer demand including the complex of its components, both citizens and state. State expenses policy is the main factor of economic growth, though this function can be realized in full measure only providing the priority ranking economic tasks solving, and of innovative character above all. Fiscal policy improvement is also an important tool, namely taxation impact weakening on small and partially medium business, enabling positive changes in social sphere take place and providing the role and share of middle class increase.

Reforms in the field of public economic relations must have institutional character in order to introduce powerful mechanisms of national business transition to the innovative development model.

Keywords. *economic system, stagnation of the economy, fiscal policy, innovative activities, consumer demand.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними задачами. Реалізація інноваційної моделі економічного розвитку країни є безальтернативною умовою подолання стану глибокої депресії національної економіки. Однак, не дивлячись на гучні декларації розуміння її важливості і значущості з боку всіх зацікавлених осіб – маються на увазі насамперед владні структури, крупний бізнес, законодавчі та виконавчі органи, на практиці активно реалізується рентна модель функціонування бізнесу. Однією із причин описаного стану, на наше переконання, є недостатнє розуміння глибинних теоретичних засад забезпечення інноваційної спрямованості економічного розвитку та механізмів її реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких існує початок розв'язку існуючої проблеми і на котрі спираються автори. Зважаючи на роль і місце розв'язання наведеної проблеми, дослідження її окремих сторін і аспектів займає провідне місце в роботах таких знаних науковців, як Андрусенко Ю., Белорус О., Борейко В., Гальчинський А, Геєць В., Жукевич С., Лучко М., Федулова Л., Чухно А. Досить ґрунтовно, зокрема, розглянуто проблеми фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності, вдосконалення організаційно-економічного механізму управління цим процесом, ролі і місця держави тощо. Справді комплексний, системний аналіз проблем переведення національного господарства на інноваційний вектор розвитку міститься в працях Вишневського В., Дементьєва В., Кіндзерського Ю., Пахомова Ю.

Невирішені раніше частини загальної проблеми виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття. Разом з тим дослідження проблеми забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної економіки переконливо свідчать, що без глибинних системних інституційних змін в суспільній організації праці зрушити вирішення окресленої проблеми із «мертвої точки» неможливо, що потребує розгортання наукових розвідок саме в цьому напрямку.

Постановка завдання та формулювання мети статті. Метою статті є окреслення основних вузлових питань забезпечення інноваційного розвитку національної економіки в їх взаємозв'язку, з позицій системного аналізу глибинних інституційних підвалин, та напрацювання дієвих рекомендацій щодо позитивного розв'язання даної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стан економіки України впродовж всього періоду становлення і існування її як самостійної суверенної незалежної держави можна охарактеризувати як період перманентної стагнації. Проводячи аналогію із людським організмом, хвороба зайшла настільки далеко, що переростає в агонію. Достатньо зауважити, що починаючи з 2007 року згідно класифікації держав – членів ООН Україна з досить чисельної групи «країн, які розвиваються», поповнила незначну групу «країн, що не відбулися».

Разом з тим, загальні рецепти оздоровлення економіки, викристалізовані економічною наукою і господарською практикою, не є таємницею за сімома печатками і давно відомі: максимальна концентрація сил і ресурсів в напрямку активізації інвестиційної діяльності. Нічого новішого і кращого людство до цих пір не придумало. При цьому деталі – наявність і структура ресурсів, напрямки і форми інвестування, нормативна база розподілу і використання та інші – можуть зазнавати суттєвих варіацій, в кінцевому підсумку вони на даному етапі є лише деталями, і хоча й здійснюють суттєвий вплив на динаміку економічних процесів, проте зрештою це вже й не так суттєво – значно важливіше запустити власне інвестиційний механізм, започаткувати програму розвитку й оздоровлення економіки, – в подальшому його величність ринок сам внесе необхідні корективи як в господарські процеси та механізми, так і в діяльність органів управління ними. Звичайно, в ідеалі хотілося б, щоб дотримувались вимоги об'єктивних економічних законів, закономірностей і тенденцій, і насамперед щодо забезпечення домінантності інноваційного спрямування інвестицій, зосередження їх в реальному секторі економіки, із врахуванням сучасних викликів та пріоритетів інтернаціоналізації господарських зв'язків виходячи з національних особливостей і потреб [9, с. 490].

Складається враження, що світова та вітчизняна економічна наука в даному відношенні на порядок випереджає практику. Ще в працях знаних представників класичної макроекономічної школи – А. Сміта, В. Петті, Д. Рікардо та інших містились дієві рекомендації щодо шляхів і напрямків ефективного використання ресурсного потенціалу для забезпечення стабільних темпів економічного зростання. В подальшому ці напрацювання зазнавали, із врахуванням мінливості часу, необхідних корегувань та уточнень. Найбільш плідними і епохальними в цьому сенсі вбачаються напрацювання Дж. Кейнса, А. Маршалла, М. Портера та інших. В цілому розвиток економічної теорії в частині доктрин економічного зростання можна представити в двох основних аспектах: в розвитку теорії чинників виробництва – по-перше, перехід від двох основних чинників – праці і капіталу (згадаймо найбільш відому і яскраву в цьому відношенні функцію Кобба-Дугласа) – до значно більшого їх переліку (із принаймні чотирма основними – крім праці, капіталу й землі, сюди включаються підприємницька діяльність, знання, інтелект), а по-друге, у визнанні якщо й не вирішального (некейнсіанство), то принаймні суттєвого впливу держави на кінцевий результат процесу економічного розвитку (неокласичні теорії).

З точки зору ретроспективного аналізу прикладної ефективності економічної науки слід визнати беззаперечну вагомість втілення в практику господарювання ідей Дж. М. Кейнса, завдяки яким не лише були обнародовані рецепти подолання глобальної світової економічної кризи 1929-1932 років, але й забезпечено в цілому безкризовий розвиток найбільш розвинутих національних економік світу практично на півстоліття – випадок безпрецедентний в світовій практиці. Якщо бути до кінця справедливими, то постулати кейнсіанської теорії, звичайно, з деякими поправками, – вірні й зараз, і сучасні економічні потрясіння, які подекуди відбуваються, є свідченням не так їх хибності та потреби перегляду, як невідворотності покарання за нехтування останніми.

Особливої актуальності вони набувають стосовно напрацювання рекомендацій щодо шляхів виходу економіки України із безпрецедентного стану глибокої депресії. Процеси і механізми руйнації економічного потенціалу нашої держави, започатковані практично водночас із проголошенням її незалежності та реалізовані насамперед засобами недолугої приватизації і злочинної зовнішньоекономічної політики, призвели до того, що за оцінками видних вітчизняних економістів, станом на кінець першого десятиліття двадцять першого століття він оцінювався в обсязі 60-65% рівня 1991 року – року проголошення незалежності [6, с. 3]. З суттєвою долею імовірності можна стверджувати, що в переважній більшості як науковців, так і господарюючих суб'єктів немає сумнівів у подальшому його зниженні впродовж останніх 5-6 років – років президентства В. Януковича та нинішнього періоду ведення країною по суті неоголошеної війни із анексією Криму Російською Федерацією та відчуженням частини Донбасу, нищенням економічного потенціалу східних областей України, насамперед інфраструктури та промисловості.

Для ілюстрації основних положень та висновків наведемо деякі викладки та результати проведеного на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України Київським інститутом соціології у партнерстві з інститутом економічних досліджень та політичних консультацій наукового дослідження «Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів», – «Інвестиційна привабливість регіонів – 2013» [8]. В рамках наведеного проекту для оцінки ступеню інвестиційних ризиків було відібрано експертну групу економістів і фахівців у сфері інвестування у всіх без виключення регіонах України, які за своєю приналежністю представляли три основні групи респондентів:

- представники бізнес-асоціацій або фахівці з питань залучення інвестицій;
- представники регіонального органу виконавчої влади, до функцій якого належить координація інвестиційної діяльності в регіоні;
- представники консалтингової компанії (інвестиційної, юридичної або аудиторської), що має досвід співпраці з інвесторами.

Загальна кількість експертної групи склала 83 особи, які за вказаними напрямками розподілились наступним чином: 30 осіб представляли бізнес-асоціації та фахівців з питань залучення інвестицій; 27 – представники регіональних органів виконавчої влади, до функцій яких належить координація інвестиційної діяльності в регіоні, 26 осіб – представники консалтингової компанії (інвестиційної, юридичної або аудиторської), що має досвід співпраці з інвесторами.

Досить показовим є те, що на думку експертів, найбільший негативний вплив на процеси інвестиційного розвитку на місцях мають саме загальнодержавні чинники. На це вказали 62,2% експертів. На важливість регіональних чинників вказали лише 14,6% опитаних, тобто на загал важливість загальнодержавних чинників по відношенню до регіональних складає 4,26:1. При цьому за своєю роллю та значимістю оцінка вагомості загальнодержавних чинників розподілилась наступним чином.

Беззаперечним лідером з-поміж чинників, які здійснюють негативний вплив на інвестиційний клімат суб'єктів господарювання в Україні, є корупція у верхніх ешелонах влади, бюрократія, втручання влади у справи бізнесу (20,9%).

Другим за значимістю негативним чинником є недосконалість законодавчої бази, зокрема, податкового законодавства, та судової системи – 20,1%.

Трійку лідерів з незначним відривом замикає такий чинник, як політична та економічна криза та нестабільність в країні, низький кредитний рейтинг України та негативний імідж України у світі (19,4%) [8].

Наведена група чинників в загальному на 61,4% зумовлює оцінку інвестиційного клімату України як негативного. Всі інші – недостатність фінансової бази, недоліки системи кредитування, відсутність державної підтримки, державних гарантій, захисту та пільг, недосконалість інформаційного забезпечення, нерозвиненість інфраструктури, дефіцит трудових ресурсів та їх незадовільна якість, низький рівень маркетингової діяльності, недостатнє сприяння впровадженню інновацій місцевих органів управління тощо, – відходять у повірянні з вищезазначеними на задній план.

Привертає увагу та обставина, що більшість негативних загальнодержавних факторів респонденти тим чи іншим чином пов'язують саме з діями влади, що потребує відповідного реагування і внесення необхідних коректив в процеси формування економічної політики на всіх рівнях.

З іншого боку, наведені результати є свідченням недостатності важелів регіонального характеру для забезпечення формування привабливого інвестиційного середовища, а відтак – підставою для розвитку ідей федералізму.

Оскільки дані ідеї впродовж останнього часу набувають все більшої популярності, і не лише в політичній, але й в економічній площині (принагідно нагадаємо, що політика й економіка нерозривно взаємозв'язані, формуючи єдиний базис суспільства), спробуємо розібратись у вагомості розгляду наведеного чинника як дієвого засобу економічного зростання.

За своєю сутністю аналіз зводиться до досить простого дослідження впливу реалізації ідеї набуття регіонами країни більшої самостійності на зміну досить чисельного переліку факторів економічного розвитку, основні три з яких вказані вище – корупція, недосконала нормативно-правова база, нестабільна економічна та політична ситуація.

Реалії сьогодення дозволяють переконливо стверджувати, що корупція проникла в усі сфери і ланки суспільного життя [11], і її розмах і рівень на місцях аж ніяк не менший, ніж на вершині владної ієрархії. Корупційні відносини, пресловута «табличка ділення» починається знизу – із місцевих громад. Саме на даному рівні населення насамперед і стикається із тими чи іншими аспектами застосування корупційних схем. Засоби масової інформації та соціальні мережі свідчать, що приблизно 70% корупційних відносин мають місце в місцевих територіальних громадах, на рівні голів сільських (селищних) Рад та силових структурах місцевих територіальних утворень. Більше того, теоретично (на жаль, лише теоретично) населення може захиститись від свавілля місцевих чиновників та силових

структур, апелюючи до вищих шаблів державної ієрархічної драбини. Посилення федералістських ідей практично зведе ефективність пошуку захисту населення України від наведеного свавілля на місцях нанівець. Місцеві «князьки» та олігархічна верхівка і так практично безкарні (елементи і форми цієї безкарності досить поширені і відомі – звільнення від оподаткування, лобіювання інтересів у місцевих Радах, максимально спрощений доступ до пільгових ресурсів, першочергове отримання різного роду соціальних пільг та преференцій), а в умовах набуття ними більших прав і свобод рівень корупції на місцях – безперечно зросте, а у верхніх ешелонах влади – у кращому випадку залишиться незмінним.

Що стосується наступного з переліку найбільш вагомих чинників економічного зростання, а саме стану нормативно-правової бази ведення бізнесу, то не потрібно докладати занадто багато розумових зусиль, щоб зробити однозначний висновок щодо поглиблення в описаних умовах ступеню її недолугості і недосконалості. Не потрібно проводити аналогію із законодавчою базою США, де по суті кожний штат у веденні політичної, соціальної та економічної політики опирається на власну нормативно – правову базу. По-перше, і в США загальні методологічні засади творення і стану законодавчої бази єдині, а по-друге, в Україні панують діаметрально інші умови і відносини. Враховуючи реалії функціонування української держави, збільшення прав і свобод на місцях призведе до нарощення протиріч між регіональними та загальнодержавними органами управління, особливо в умовах домінування різних (навіть протилежних за ідейними та політичними поглядами) політичних партій і фракцій, тим більше, що їх у нас вистачає. На доказ даного твердження можна навести практичне домінування в окремих регіональних територіальних органах управління тих чи інших політичних сил – яскравим прикладом є насамперед деякі східні та західні області України, – наводити їх перелік, на наш погляд, немає сенсу. На жаль, саме в цих регіонах не лише темпи економічного зростання, але й стан економічного потенціалу залишає бажати кращого.

Щодо впливу посилення федералізації, або розвитку децентралізації, на останній із трійки лідерів перерахованих чинників інвестиційного розвитку, але на наше глибоке переконання, далеко не останній за значенням – мається на увазі нестабільність політичної та економічної ситуації в країні – то вважати, що в цих умовах автоматично встановляться перманентно стабільні та стійкі «правила гри» на бізнес – арені, вкрай утопічно. По-перше, навіть за умов реалізації ідей федералізму державного устрою України в тій чи іншій мірі всі суб'єкти господарювання будуть змушені дотримуватись єдиних методологічних засад, які будуть чітко доводитись згідно діючих ієрархічних структур державного устрою (маємо на увазі насамперед інститут державного адміністрування, підпорядкований Президенту України, силові структури, керівництво якими здійснюється і в подальшому буде здійснюватись з єдиного центру, тим більше зважаючи на активне роздмухування «пугала війни», та й в тій чи іншій мірі галузеве і відомче управління певними галузями, виробництвами і видами діяльності, яке в цих галузях об'єктивно є більш ефективним і доцільним, у порівнянні з територіальним), а по-друге, до частих змін розстановки сил на загальнодержавній політично-клановій арені додадуться не менш часті «перетасовки» на місцях. Яскравим прикладом таких перестановок є зміна сил політичних партій і пов'язаних з ними кланово-олігархічних угруповань впродовж останнього року. На противагу безперечному домінуванню партії регіонів в політиці та наближених до неї структур в економіці прийшли політичні сили і течії, які посилено декларують демократичні цінності та європейський вектор розвитку – маються на увазі «Народний фронт» та «Блок Петра Порошенка». Разом з тим такі достатньо сильні гравці, позиції яких навіть на полі гри в демократію здавались якщо й не безсумнівними, то в усякому разі досить стабільними – «Батьківщина» та «Свобода» – відходять в тінь, – «Свобода» взагалі не подолала 5-процентний прохідний бар'єр до Верховної Ради. Не менш інтенсивно протікає політична боротьба і пов'язаний з нею перерозподіл майна, власності та економічного потенціалу бізнес-структур на місцях. Скажімо, стосовно західних регіонів яскравою ілюстрацією може

бути виникнення і розвиток такої політичної партії, як «Самопоміч», яка була створена зовсім недавно.

Ми приділили так багато місця в економічній статті динаміці подій та політичній арені у зв'язку з тим, що в умовах нестабільного українського законодавства вплив політичних змін на бізнес спричиняє яскраво виражений мультиплікативний ефект. Власне кажучи, бізнес не так потерпає від недовіреного, нераціонального, або, враховуючи реалії України, недолугого законодавства, як від його частих змін. Між тим зміни іноді настільки різючі, економічна дійсність достатньо часто видає такі «галси», що суб'єкти господарювання, які ще лише вчора диктували свої «правила і умови гри» на ринку, сьогодні не лише втрачають активи, але іноді й фізичні форми існування. Зрозуміло, що в наведених умовах ведення бізнесу, як справедливо зазначає Ю.Пахомов, лозунгом основних гравців є «вкрасти якомога більше і якомога швидше і сховати якомога далі від неблагоннадійної країни» [6, с.3].

Між тим ретроспективний аналіз динаміки найбільш успішних економік світу переконливо свідчить, що однією із найбільш необхідних умов подолання економічних криз і потрясінь, «чорних» періодів і смуг економічного розвитку є наявність чітко вираженого централізованого керівництва. Саме забезпечення концентрації ресурсів і економічного потенціалу на найвищому рівні забезпечує необхідний початковий поштовх економіки, дозволяє розкрутити маховик інноваційно-інвестиційного спрямування з максимальною ефективністю. Досвід свідчить, що розпорошеність ресурсів за принципом «лебідь, рак і щука» призводить в кращому випадку до топтання на місці, а здебільшого до втрати навіть здобутих позицій.

Необхідними моментами забезпечення інноваційного прориву згідно постулатів економічної теорії є позитивна динаміка споживчого попиту населення. Шляхів реалізації даної вимоги досить багато, однак їх практичне втілення зводиться до підняття реальних доходів населення, – зарплат, пенсій тощо. За досить влучним висловом Дж. М. Кейнса, стабільний поступальний розвиток економіки можливий лише за умови безперебійного обігу всіх без винятку ресурсів, в тому числі і інвестиційних (капіталу); в загальному головною причиною виникнення криз виробництва науковець вважав порушення безперебійності кругообігу внаслідок виведення частини капіталів за його межі. І хоча економіка розвивається за об'єктивними законами, дане явище зазнає значного впливу суб'єктивних чинників, вагомість яких різко зростає в нестабільній економічній ситуації. Схильність як господарюючих суб'єктів, так і всього функціонуючого населення країни до заощаджень знаходиться в прямій залежності від доходів; емпірично доведено, що із зростанням рівня доходу вона зростає в мультиплікативному обсязі.

З позицій тематики нашого дослідження на останній тезі слід зупинитися більш детально. В модель економічного зростання під параметром доходів як вихідної бази та вирішального чинника закладаються не власне доходи суспільства загалом як такі, а та їх частина, яка повертається назад у виробництво у вигляді інвестицій, споживчого попиту [7]. Не будемо скрупульозно затримуватись на загальновідомих аксіомах, однак нагадаємо, що загальний обсяг отриманого доходу розподіляється на дві чітко виражені частини – споживання і заощадження. Згідно постулатів економічної теорії, розподіл національного доходу країни на споживання і заощадження визначається досить численним набором різноманітних чинників, домінуюче місце серед яких займають макроекономічні чинники соціально-політичного характеру, зокрема: пріоритетність розв'язання національних соціально-політичних проблем, основні завдання, які стоять перед суспільством на конкретному етапі розвитку, необхідність задоволення поточних потреб електорату. Відповідно потреби забезпечення інвестиційно-інноваційного вектору розвитку, попри загальне декларування їх важливості і безальтернативності як в джерелах масової інформації, так і законодавчо-нормативній базі (указах, постановах та розпорядженнях Президента, уряду, Верховної Ради), не виконуються або виконуються лише на папері – мовляв, ці питання не на часі, в кожний історичний момент розвитку є більш важливі – забезпечення

підвищення рівня добробуту населення, зміщення злочинного режиму Януковича, анексія Криму, ведення неоголошеної війни із північно-східним сусідом і т.д. і т.п. При цьому владні структури виявляють справжні чудеса винахідливості страхітливих «пугал» з тим, щоб мати можливість безкарно продовжувати цілеспрямовану діяльність із забезпечення задоволення інтересів кланово-олігархічних угруповань, нерозривно пов'язаних із політичною верхівкою. Закінчиться війна – з'явиться необхідність відбудови знищеної частини національного багатства, наступним лозунгом часу, імовірно, можуть стати необхідність забезпечити покриття міжнародних фінансових зобов'язань, які зараз зростають з небаченою раніше інтенсивністю, тощо.

Наразі ніхто не піддає сумніву той незаперечний факт, що ведення воєнних дій вимагає максимального зосередження ресурсів для забезпечення в першу чергу обороноздатності країни. Разом з тим війна в політиці, як і криза в економіці (зрештою, ці явища тісно пов'язані, і досить часто одна є наслідком іншої – воєнні дії найчастіше застосовуються по відношенню саме тих політичних режимів, країн та угруповань, які ослаблені економічно) – це епохальні моменти, які, за твердженням значної когорти науковців, відіграють в економіці свого роду роль природного відбору. Історія свідчить, що саме під час найбільших економічних і політичних потрясінь відбувається переналаштування економіки у відповідності з потребами економічного розвитку. Першим, хто застосував революційні ідеї кейнсіанства, за іронією долі був не хто інший, як «злий геній людства» – А. Гітлер, що дозволило фашистській Німеччині за рекордно короткий термін – приблизно за 3 роки – із стану економічної розрухи, викликаній поразкою у першій світовій війні і небаченими раніше обсягами репатриаційних платежів, перейти в когорту найбільш економічно могутніх країн світу. Інша річ, що відтворений економічний потенціал був застосований не кращим чином – але це вже проблеми політики, а не економіки; однак і це має суттєве значення, оскільки ще раз, і доволі яскраво, демонструє нерозривність і взаємозалежність політичної надбудови і економічного базису в єдиній конструкції суспільно-економічної формації. Саме в економічній площині криються дієві рецепти розв'язання політичних та соціальних завдань. Саме розвинена міцна економічна база є найкращою запорукою забезпечення обороноздатності країни та підвищення рівня життя населення.

Що стосується практики господарювання як в планетарному масштабі, так і (тим більше) в реаліях української дійсності, то станом на даний час вона більш ніж переконливо доводить вірність тези, згідно з якою схильність національної економіки до споживання визначається не так задекларованими завданнями і пріоритетами, як структурою господарюючих суб'єктів, а відтак – структурою населення і його споживчого попиту. Наведена теза потребує більш детального пояснення.

Аналізуючи суттєвий вплив майнового розшарування населення на обсяг споживчого попиту, а відтак – і на інвестиційну активність, Дж. М. Кейнс зауважував, що із зростанням обсягу отриманого доходу схильність окремо взятого індивіда до заощаджень зростає, тобто гранична схильність до споживання знижується. Науковець вважав, що із зростанням доходу з'являється бажання вивільнити, приховати про всяк випадок частину грошей і капіталів «на чорний день». Оскільки гроші, за його влучним висловом, це «кров економіки», їх виведення за межі економічного кругообігу породжує певні перебої, які зрештою і призводять до економічних потрясінь.

Здавалось би, що в цьому плані економіці України нічого не загрожує – ми й так з точки зору рівня життя населення, яке інтерпретується в обсяг його споживчого попиту, знаходимося на самісінькому дні Європи. Валовий внутрішній продукт України в 2013 році (за даними МВФ від 8 жовтня 2014 року в доларовому еквіваленті) склав 8 651 \$, тоді як в сусідній Республіці Беларусь 17 623 ; що вдвічі більше. Значно більший обсяг ВВП і в інших географічних сусідів України – Словаччині (26 616 \$), Болгарії (16 518 \$), Румунії (17 440 \$). Не витримує ніякої критики в цьому ракурсі порівняння наведеного показника з країнами Прибалтики – Естонією (26 052 \$), Литвою (25 374 \$), Латвією (22 832 \$). В Російській

Федерації, – країні, з якою Україна знаходиться в стані неоголошеної війни – обсяг ВВП на душу населення складає (24 298 \$) [10]. Однак при міжнародних порівняннях значно більшу роль при визначенні потенційних можливостей реалізації інвестиційних ресурсів відіграють не середні величини, а диференціація доходів між окремими групами і прошарками населення всередині країни, які в графічному зображенні інтерпретуються кривою Лоренца, а в формалізованому – коефіцієнтом (індексом) Джині. Індекс Джині відображає сутність відхилення фактичного розподілу доходів (витрат) за чисельно рівними групами населення від лінії їх рівномірного розподілу. Чим більший цей коефіцієнт, тим більший ступінь нерівномірності. На сьогодні цей індекс в Україні складає 0,359, – більший, ніж у будь-якій іншій країні Європи [15, с. 371].

Співвідношення доходів має принципове значення для тривалого в часі економічного зростання. Зокрема, йому сприяє їх врівноважений розподіл. Такий висновок спирається на компаративістські дослідження тривалих спостережень і є неспростовним. Більш стабільне економічне зростання є притаманним для країн з відносно низьким ступенем нерівномірності у доходах. Співвідношення доходів має більше значення для економічної динаміки, ніж лібералізація торгівлі та якість політичних установ [3, с. 14]. Напевно, слід погодитись із твердженнями, що сьогодні економіку України перетворено на сукупність кількох великих інтегрованих фінансово-промислових груп. Найбільш небезпечною для економіки є ситуація, коли політична та економічна влада стають просто ланками у вертикальній інтеграції корпорацій і перетворюються на інструменти збереження і примноження бізнесу декількох власників. Така інституціональна структура економіки веде до різкого посилення нерівності в розподілі доходів і внаслідок, стиснення внутрішнього попиту, а в кінцевому рахунку – до застою та внутрішнього спаду [12, с. 20].

Економічною базою поляризації доходів населення країни, практично знищення середнього класу та подальшої його люмпенізації є цілеспрямована, всупереч гучним деклараціям, політика держави на знищення малого і частково середнього бізнесу. В аналітичній записці, підготовленій Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України з даної проблематики, датованій 2014 роком, тобто вже після подій Майдану, черговий раз підкреслюється, що активізація підприємництва та зростання масштабів і ефективності функціонування підприємницького сектору є одним з головних чинників позитивних структурних змін та модернізації національного господарства, розвитку реального сектору та покращення якості життя населення, формування заможного середнього класу, вирішення цілої низки проблем соціально-економічної безпеки держави [14]. Однак доводиться констатувати, що незважаючи на усвідомлення владними структурами важливості розвитку малих форм господарювання, суттєвого покращення якісних та кількісних характеристик розвитку підприємництва в Україні не відзначається [4, с. 57].

Впродовж 2012 року загальна кількість малих підприємств зменшилась на 10235 одиниць (на 2,9%), чисельність фізичних осіб – підприємців – на 90733 одиниці (на 6,8%). Відповідно скоротилась і чисельність зайнятих – впродовж 2012 року з числа працюючих на малих підприємствах було вивільнено 40,2 тис. працівників та припинило свою діяльність 93,5 тис. фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності [14]. Частка обсягу реалізації продукції малих підприємств в загальноекономічному обороті країни складає лише 14,2% [2, с. 21]. Разом з тим колективні і сімейні форми народного підприємництва, малий бізнес в багатьох країнах (США, Канада, Німеччина, Великобританія, Франція, Японія) виробляють 75-85% ВВП. В умовах сучасної технотронно-інформаційної революції народний малий бізнес, взявши на озброєння високі технології, стає «великим» бізнесом, здатним протистояти в конкурентній боротьбі крупному бізнесу і глобальному капіталу [1, с. 4].

Гучне декларування підтримки малих форм підприємництва владними структурами надає реальним процесам в даній сфері особливого цинізму. Регулярно приймаються нормативно-правові документи з підтримки малого підприємництва – і вони дивним чином не працюють, не менш регулярно приймаються рішення про пільгове виділення ресурсів, в

тому числі (й насамперед) фінансових – і ніде їх немає, на всіх усюдах обіцяється пільговий режим оподаткування – і він не діє. Натомість крупний бізнес, представлений кланово-олігархічними угрупованнями, в реальній практиці господарювання дійсно отримує пільговий доступ до дефіцитних ресурсів, звільняється від оподаткування, отримує ряд інших преференцій на всіх рівнях господарювання.

Зараз в Україні відбулась чергова зміна влади. Особливість полягає в тому, що зміни в усіх гілках влади – адміністративній (президент), законодавчій (парламент), виконавчій (уряд) відбулись майже одночасно. Влада вочевидь розуміє нагальну потребу реформування економіки України і першочергову необхідність забезпечення її інноваційного спрямування. Водночас далі декларацій справа поки що не просунулась ні на йоту. Аргументація відмов на кшталт необхідності відкладення реформ у зв'язку з політичними подіями не витримує жодної критики. Ставлення світового співтовариства до проблем економічного розвитку України в узагальненому вигляді яскраво виразив посол США в Україні Джефрі Пайетт, який в інтерв'ю BBC чітко заявив: нинішні умови бізнесу в Україні є більшою загрозою, ніж війна на Донбасі [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ретроспективний аналіз показує, що саме в кризові моменти історії розвитку націй виникає найбільш нагальна потреба в економічних нововведеннях. Реформи, і насамперед в сфері інноваційної діяльності та структурної перебудови економіки в нашій країні давно назріли, більше того, їх сутність та основні напрямки викристалізовані економічною наукою та практикою, задекларовані на всіх ієрархічних рівнях державного управління і потребують негайної реалізації. Їх запровадження на вимогу переважної більшості суспільства є нагальною вимогою часу, тим «лакмусовим папірцем», який засвідчить політичну волю і готовність владних структур забезпечити закінчення стану стагнації та переорієнтацію на інноваційний шлях розвитку в унісон з розвинутими економіками.

Використана література:

1. Белорус О. Г. Глобальная неоконвергенция транзитивных и трансформационных социально-экономических систем / О.Г. Белорус // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 11-12 (1). – С.3-7.
2. Борейко В. І. Пільгове оподаткування малого бізнесу в Україні: ретроперспектива та перспектива / В. І. Борейко // Вісник економічної науки України. – 2011. – №2. – С. 21-24.
3. Колодко Г. В. Новий прагматизм, або економіка помірності / Г. В. Колодко // Економіка України. – 2013. – №11. – С.13-28.
4. Лучко М. Р. Консолідована фінансова звітність: теоретична концептуалізація побудови / М. Р. Лучко // К.: КНЕУ, 2007. – 362с.
5. Пайетт, Дж. Корупція є більшою загрозою українському майбутньому, ніж російські танки [Електронний ресурс]. Українська правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/10/31/7042803/?attempt=1>
6. Пахомов Ю., Пахомов С. Ситуація в Україні: перед криза, криза, пост криза // Ю.Пахомов, С.Пахомов. Економічний часопис – XXI. – 2010. – № 7-8 – С.3-6.
7. Проблеми розподілу доходів в економічній теорії [Електронний ресурс] /Режим доступу: http://studopedia.com.ua/1_41765_problemi-rozpodilu-dohodiv-v-ekonomichnij-teorii.html
8. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.csi.org.ua/www/wp-content/uploads/2013/04/zvitproinvestpryvat.pdf>
9. Савчук Л.І. Перспективи інноваційного менеджменту суб'єктів господарювання України в глобалізованій економіці / Л. І. Савчук // Фінанси, облік і аудит. Зб. наук. Праць КНЕУ – 2013. – №2. Вип. 20/1 – С. 488-494.
10. Список_стр_по_ВВП_(номинал)_на_душу_населения /Википедия/ [Електронний ресурс] /Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
11. Украина заняла 142-е место в рейтинге восприятия коррупции [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://apostrophe.com.ua/news/society/2014-12-03/ukraina-zanyala-142-e-mesto-v-reytinge-vospriyatiya-korruptsii/9054>
12. Унковська Т.Є. Чи можливе економічне диво в Україні? /Т. Є. Унковська, Н.І.Демчук // Економіка України. – 2013. – №12. – С.4-21.
13. Щерба Х. І. Розподіл доходів населення України та декомпозиція коефіцієнта Джині / Х. І. Щерба // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: [збірник наукових

праць] / відповідальний редактор О. Є. Кузьмін. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 368–373.

14. Щодо пріоритетних завдань удосконалення політики розвитку малого підприємництва в Україні / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1455/>

REFERENCES

1. Belorus O. H. Global neoconvergence of transitive transformation and socio-economic systems [Global'naya neokonvergentsiya tranzitivnykh i transformatsionnykh sotsial'no-ekonomicheskikh sistem]. *Ekonomichnyy chasopys – XXI – Economic Journal - XXI*, 2013, No. 11-12 (1), pp. 3-7.
2. Boreyko V. I. Preferential taxation of small business in Ukraine and the prospect retroperspektyva [Pil'hove opodatkovannya maloho biznesu v Ukrayini: retroperspektyva ta perspektyva]. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrayiny – Journal of economics of Ukraine*, 2011, No. 2, pp. 21-24.
3. Kolodko H. V. New pragmatism or moderation economy [Novyy prahmatyzm, abo ekonomika pomirnosti]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, 2013, No. 11, pp. 13-28.
4. Luchko M. R. Consolidated Financial Statements: theoretical conceptualization building [*Konsolidovana finansova zvitnist': teoretychna kontseptualizatsiya pobudovy*]. Kyiv, KNEU, 2007, p. 362.
5. Pyatt Geoffrey R. Corruption is a greater threat to the future Ukrainian than Russian tanks [Korupsiya ye bil'shoiu zahrozoyu ukrayins'komu maybutn'omu, nizh rosiys'ki tanky]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian true*, available at: <http://www.ppravda.com.ua/articles/2014/10/31/7042803/?attempt=1>
6. Pakhomov Yu., Pakhomov S. Situation in Ukraine, before the crisis, crisis, post crisis [Sytuatsiya v Ukrayini: pered kryza, kryza, post kryza]. *Ekonomichnyy chasopys – XXI – Economic Journal - XXI*, 2010, No. 7-8, pp. 3-6.
7. The problems of income distribution in economic theory [*Problemy rozpodilu dokhodiv v ekonomichnyy teorii*], available at: http://studopedia.com.ua/1_41765_problemi-rozpodilu-dohodiv-v-ekonomichnyy-teorii.html
8. Rating of investment attractiveness of regions [Reytnyh investytsiynoyi pryvabyvosti rehioniv]. *Institut ekonomichnykh doslidzhen' ta politychnykh konsul'tatsiy – Institute for Economic Research and Policy Consulting*, available at: http://www.csi.org.ua/www/wp-content/uploads/2013/04/zvitproinvestpryvab_.pdf
9. Savchuk L.I. Perspectives of innovative management entities in Ukraine globalized economy [Perspektyvy innovatsiynoho menedzhmentu sub'yektiv hospodaryuvannya Ukrayiny v hlobalizovaniy ekonomitsi]. *Finansy, oblik i audyt. Zb. nauk. Prats' KNEU – Finance, accounting and auditing. Coll. Science. Works KNEU*, 2013, No. 2. Vol. 20/1, pp. 488-494.
10. List of countries by GDP (nominal) per capita [Spysok stran po VVP (nomynal) na dushu naselenyya. Vykypedyya]. Wikipedia, available at: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
11. Ukraine ranked 142 th in the ranking of perceptions of corruption [*Ukrayna zanyala 142-e mesto v reytnhe vospryyatyya korruptsiy*]. available at: <http://apostrophe.com.ua/news/society/2014-12-03/ukraina-zanyala-142-e-mesto-v-reytinge-vospriyatiya-korruptsii/9054>
12. Unkovs'ka T. Ye., Demchuk N.I. Can economic miracle in Ukraine [Chy mozhylyve ekonomichne dyvo v Ukrayini?]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, 2013, No. 12, pp. 4-21.
13. Shcherba Kh. I. Distribution of incomes and Ukraine Gini coefficient decomposition [Rozpodil dokhodiv naselennya Ukrayiny ta dekompozytsiya koeffitsiyenta Dzhyni]. *Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukrayini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku: [zbirnyk naukovykh prats'] – Management and Entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems: [Scientific works]*, 2013, pp. 368-373.
14. As for the priorities of improving policy development of small business in Ukraine [*Shchodo priorytetnykh zavdan' udoskonalennya polityky rozvytku maloho pidpryyemnytstva v Ukrayini*]. *Natsional'nyy institut stratehichnykh doslidzhen' pry Prezidentovi Ukrayiny. Analychna zapyska – National Institute for Strategic Studies under the President of Ukraine. Policy Brief*, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1455/>

Received: February, 2015

1st Revision: April, 2015

Accepted: April, 2015

